

En de boer, hoelang kan hij zo nog voortploegen?

Onze boeren uitten de voorbije weken hun ongenoegen over de lage prijs die ze krijgen voor hun melk en varkensvlees. In de complexe voedselproductieketen blijken de landbouwers de zwakste schakel. Wie is verantwoordelijk voor de huidige situatie en hoe kan de landbouwsector die crisis te boven komen?

‘BOEREN MOETEN ECHE ONDERNEMERS WORDEN’

Ende juli 2015 engageerden de boeren en de voedingssector in ons land zich om samen concrete initiatieven uit te werken die hogere prijzen voor landbouwproducten moeten garanderen. Die beslissing kwam er nadat de Belgische boeren van het Algemeen Boerensyndicaat (ABS) het voorbeeld van hun Franse collega's volgden en met blokkades van snelwegen en warenhuizen hun ongenoegen uitten over de te lage prijs die ze krijgen voor hun producten, met name voor melk en varkensvlees. De Boerenbond van zijn kant lanceerde samen met KVLV Vrouwen met Vaart en met Groene Kring, de grootste overkoepelende jongerenorganisatie in de Vlaamse land- en tuinbouwsector, de campagne SOS Voedselprijzen.

In hun klachten viseerden het ABS en de Boerenbond vooral de grootwarenhuizen, die de boeren geen eerlijke prijzen zouden betalen. De landbouwsector pleitte dan ook voor een meer evenwichtige verdeling van de lasten en van de winstmarges over alle schakels van de voedselketen. „Boeren zijn de zwakste schakel van de productieketen”, legt landbouw-econoom Xavier Ghel-lyncq van UGent uit. „Ze zijn met velen en ze produceren identieke producten. Resultaat is dat ze makkelijk tegen elkaar worden uitgespeeld. Je vindt immers altijd wel een boer die zijn producten tegen een lagere prijs kan aanbieden aan de distributieketen, die daar natuurlijk graag op ingaat. De markt dwingt de andere boeren dan op hun beurt hun prijzen te verlagen. De landbouwers worden gedwongen in een rol van prijsnemer in plaats van prijszetter.”

Toch staat de machtspositie van de warenhuizen wetenschappelijk niet onomstotelijk vast. „Dat voedingsverwerkers en distributeurs de producten aankopen aan de laagst mogelijke prijs, kan ook gewoon een teken zijn dat de markt net wel goed werkt”, legt collega landbouw-econoom Erik Mathijs van de KU Leuven uit. „Dat zou dan betekenen dat de marktmacht van de afnemers net minder speelt. De verdeling het daaraan te wijten, is echter groot.”

De schuld voor de huidige situatie mag volgens beide economen in elk geval niet louter op de warenhuizen wor-

den afgeschoven. Ook de landbouwsector zelf draagt verantwoordelijkheid. „Vraag en aanbod zijn niet meer op elkaar afgestemd”, zegt Xavier Ghel-lyncq. „Aan de aanbodzijde zijn de boeren allereerst zelf verantwoordelijk voor de keuzes die ze maken.” „Zo vervielen in april de melkquota, de beperkingen op de melkproductie”, vervolgt Erik Mathijs. „Heel wat boeren haasten zich om hun melkproductie op te drijven. Dat leidde echter tot overproductie, die op haar beurt een daling van de prijzen veroorzaakte. Die ontwikkeling was voorspelbaar en werd ook tijdig aangekaart.”

Het gros van onze landbouwproductie is echter niet bestemd voor binnenlandse distributie, maar voor export. Ook daar kampen onze boeren met problemen. „Ongunstige randvoorwaarden zoals beschikbare landbouwgrond, milieunormen en klimaatomstandigheden wegen op de prijs en brengen de Belgische boeren in een kwetsbare positie op de wereldmarkt”, zegt Ghel-lyncq. „Vraag is echter of we dan moe-

ten blijven inzetten op massaproducten zoals melk, die buitenlandse boeren goedkoper en van hogere kwaliteit kunnen produceren.”

„We moeten producten voortbrengen die ons onderscheiden van de concurrentie”, beaamt Mathijs. „Dat vraagt echter een marktgerichte bedrijfsvoering, die er vandaag te weinig is. Dat geldt ook voor de lokale markt. Zo is er vandaag in Vlaanderen een grote vraag naar bioproducten. Een deel van de boeren zou daar kunnen op inspelen. Dat gebeurt nu helaas amper.”

Xavier Ghel-lyncq en Erik Mathijs pleiten dan ook voor meer managercompetenties bij de boeren. „Onze Belgische boeren ondergaan het spel van de markt”, zegt Ghel-lyncq. „Ze moeten dan ook actieve ondernemers worden.” „Er is dan wel dringend nood aan een mentaliteitswijziging”, vervolgt Mathijs. „Nog te vaak doen boeren wat ze altijd gedaan hebben, ook al zijn er redenen om het anders aan te pakken. Zo blijven de meeste boeren vandaag hun akkers omploegen, terwijl onderzoek aantoonde dat je dat beter niet doet.”

Christof BOUWERAERTS

Jonge boeren van Groene Kring voeren actie in het hele land met een roze tractor. Ze vragen consumenten wat hun producten hen waard zijn. © Mine Dalemans

‘WIJ KIJKEN VERDER DAN ONS ERF, MAAR NIET IEDEREEN HEEFT DIE KANS’

De boer achter je bieftstuk, de tuinder achter je tomaat – doorgaans zijn ze onzichtbaar voor de consument. Niet zo bij De Vierklaver in Lokeren. Achter de hoeslagerij staat de stal en in de verte grazen de Blondes d’Aquitaine, een runderras. Annelies Marchand en Pieter Van Poucke produceren uitsluitend voor de ‘korte keten’. Klanten komen naar de winkel of bestellen via Voedselteams vzw. Het vlees kost er ongeveer evenveel als in de supermarkt: het wegvalven van tussenstapen in de verkoop compenseert de meerprijs voor de betere kwaliteit. „Je hebt geen vijfhonderd runderen nodig om te overleven”, zegt Marchand (32). „Helaas worden veel bedrijven groter, terwijl ze kleiner en duurzamer zouden moeten worden.”

Voorstanders van de schaalvergroting werpen op dat het leefbaar moet blijven. Marchand: „Maar wat is leefbaar? Het zijn vooral de grootste bedrijven die overleven dankzij subsidies. En waar de boer geen baas meer is, noch over de prijs, noch over het product. Tuinders lezen in hun overeenkomst met de veiling dat ze aan niemand anders mogen verkopen en hebben dus geen andere optie dan de geboden prijs aanvaarden. Varkensboeren hebben vaak een contract met een bedrijf dat de biggen levert die zij dan moeten opkweken.”

Van Poucke en Marchand pleiten voor autonome, zelfbedruipende landbouw. Met een aantal jonge boeren, sympathisanten en middenstanders staan ze mee aan de wieg van Boerenforum, een kleinschalig nieuw landbouwplatform. „We willen iedereen dicht bij elkaar brengen en samen oplossingen zoeken voor problemen”, zegt ze. „Soms is dat erg lokaal. Pieter kwam een boer uit Stekene tegen, wiens varkens en stieren niet reenderden. Hij zag het zitten om anders te gaan werken en nu verwerken we zijn vlees, terwijl we vroeger samenwerkten met een boer uit Alken, 120 kilometer van hier. Aan de tijd dat landbouwers elkaar argwanend bekijken, mag stilaan een einde komen.”

De Vierklaver werkt ook samen met vzw Durme, een natuurvereniging. Vijf koeien begrazen De Buylaers, vlak bij het station van Lokeren, en verarmen zo de bodem, wat goed is voor de plantendiversiteit. De landbouwers maaien het perceel ook af en toe, wat hen dan weer gratis veevoeder oplevert. „Sommigen willen landbouw en milieusector strikt gescheiden houden, maar samen bereiken ze mooie dingen”, zegt Marchand. Verder kijken dan het eigen erf dus. „De boeren die met de strop om de hals staan, vastgeketend aan de bank, hebben daar echter helaas niet de kans toe.”

De korteketenmarkt groeide de jongste jaren flink. Er ontstonden diverse formules: hoewinkels, boerenmarkten, de online boerenmarkt Fermet. „Zowel de landbouwer als de consument kiest het systeem

waar hij zich het beste bij voelt”, zegt Marchand. „Er zit echter zeker nog rek op. Er bestaan bijvoorbeeld bedrijven die wekelijks aan huis de ingrediënten leveren voor meerdere maaltijden, inclusief recept. Ik

Annelies Marchand en de Blondes d’Aquitaine van De Vierklaver. „Je hebt geen vijfhonderd runderen nodig om te overleven.” © Jozefien Van Huffel

kan me voorstellen dat een boerenvariant ook succes zou hebben. Als ik meer tijd had, ik wist wat te doen.”

De toekomst van de landbouw is volgens Marchand een toekomst van uitersten. „Van kleinschalige korteketeninitiatieven en enorme bedrijven. Alles ertussen dreigt te verdwijnen. Ik hoop dat we het tij nog kunnen keren, maar ik vrees ervoor.”

„Als je alle landbouwgrond in België optelt, is dat net niet genoeg om zelfbedruipend te zijn”, zegt ze. „Nochans exporteerden we tonnen en tonnen voedsel, waarbij subsidies maken dat we het op de buitenlandse markt tegen een prijs kunnen aanbieden waarvoor de boeren daar het niet kunnen produceren. Dat vind ik een absurd en hypocriet systeem. Belgische varkens worden gevoederd met soja uit Brazilië en uitgevoerd naar Australië. Zo zijn we haast de wereld rond. Sommige runderbedrijven doen aan nulbezetting: de dieren komen nooit buiten. Waarom verhuizen we ze niet naar de haven? Dan kunnen de containers met soja meteen de stal in, en het vlees tillen we aan de achterdeur het schip in. Landbouw is een mooie stiel, maar zonder liefde voor het product hoeft het voor mij niet.”

Jozefien VAN HUFFEL

‘WIJ ZIJN GEEN CALIMERO’S DIE ZEUREN EN KLAGEN’

Jonge landbouwers van Groene Kring voerden in het hele land actie met een roze tractor. Ze vroegen consumenten zelf te bepalen wat landbouwproducten hen waard zijn. Aan de basis van dergelijke acties ligt onzekerheid: de prijzen zijn gewoon te laag om de kosten te dekken.

„De crisis in de landbouw is algemeen, maar de kwekers van varkens en melkvee hebben het extra lastig”, weet Piet Vanthemsche, voorzitter van de Boerenbond. „Die kijken de jongste jaren aan tegen grote prijsschommelingen die hen er soms toe dwingen met verlies te verkopen. Dat holt de reserves van de familiale bedrijven uit, die toch negentig procent van de sector uitmaken.”

Toont de crisis dan niet pijnlijk aan dat het lang bejubelde model van de grootschalige landbouw heeft afgedaan? Vanthemsche: „De samenleving wil duurzame landbouw, veilig voedsel en dierenwelzijn en onze boeren willen voldoen aan al die kwaliteitseisen. De Boerenbond wil dan ook het familiale landbouwbedrijf steunen. Dat wil zeggen: landbouwers met een eigen bedrijf, zelfredzaam, maar ook van diverse generaties. De uitdaging is om bij te sturen, zodat er toekomst is voor jongeren. Een boer die ermee kapt, zien we nooit meer terug in de sector.”

De kern van het probleem? De voorzitter van de Boerenbond is genuanceerd in zijn oordeel. „Onze landbouwers zitten gekneld tussen multinationals zoals Monsanto, die patenten hebben op zaaigoed, en de voedingsindustrie en de grote supermarkten”, legt Vanthemsche uit. „Landbouw is onderdeel van een complexe voedselketen en in die keten is de boer de zwakste schakel. Hij delft het onderspit en moet de prijzen aanvaarden die elders worden bepaald.”

De voorzitter van de Boerenbond pleit voor een betere prijsregulering in plaats van voor liberalisering van de markt voor landbouwproducten. „We moeten voorkomen verlies te maken”, verantwoordt hij die keuze. „We willen immers niet terug naar het landbouwbeleid van weleer met zijn boterbergen en melkplassen, maar stellen vast dat het huidige model geen stabiliteit voortbrengt. Men is te ver gegaan in de liberalisering. De bescherming is afgebouwd.”

Vanthemsche blijft trouw aan het landbouwmodel dat de Boerenbond vanouds ondersteunt. „Geef ons de wapens om ons staande te houden op de markt”, zegt hij. „Wij zijn geen Calimero’s die zeuren en klagen dat ze een kleine minderheid zijn en dus

niet worden gehoord. Natuurlijk is er heroriëntering mogelijk door te werken voor de korte keten (zie hieronder, n.d.r.) of een nichemarkt aan te boren. Toen ik in de jaren 1990 kabinetschef was van de minister van Landbouw, was er een tomatencrisis. Onze tuinders bleken maar één soort tomaten te kweken. De sector reorganiseerde zich en vandaag produceert hij diverse soorten, van kerstomaten tot coeur de boeuf. Melk is een homogeen product, maar er zijn zuivelboeren die voor de korte keten produceren en rechte lijnen aan de klant leveren. Alle soorten bedrijven moeten echter naast elkaar kunnen bestaan.”

De Boerenbond doet tot slot een beroep op de consument. „Hij is onze bondgenoot”, weet de voorzitter. „Hij is bereid te betalen voor kwaliteit. Ik roep iedereen dan ook op zich te informeren via onze website sosvoedselprijzen.be.”

Erik DE SMET